

**EUSKO
IKASKUNTZA**
Asmoz ta Jakitez

**Institut
d'Estudis
Catalans**

SUBIRANOTASUN LURRALDE-GATAZKAK KONPONTZEKO
OINARRIAK EUROPAKO ESPARRUAN

2021eko bertsioa

4. ERABAKIAREN LEGITIMITATE-BALDINTZAK

59. [Kalitatezko deliberamendua] Estatuaz azpiko erkidegoaren estatusari buruzko erabakia eztabaida-prozesu gardenaren bidez hartu beharko litzateke, eta, prozesu horretan, bermatuta egon beharko liriateke informazio egiaztatu eta egiazkoa eta eztabaida publiko bidezkoa. Horrenbestez, proposamenei buruzko informazio nahikoa eskaini beharko lukete aukera guztiek, eta, horretarako, askatasun osoz osatu beharko litzateke informazioa. Aukera egon beharko litzateke, halaber, komunikabide guztietan askatasunez eztabaidatzeko, publikoetan bereziki, bai estatuan eta bai estatuaz azpiko eremuan, berdintasun-baldintzak bermatuz beti.

60. [Ordezkaritzako eta zuzeneko demokrazia] Estatuaz azpiko komunitateko herritarrei dagokie beren subiranotasun-estatutuari buruzko azken erabakia. Erabakitze prozesu horretan, borondate demokratikoa adierazteko bideak konbinatu eta koordinatu beharko liriateke, hartzen den edozein erabakik legitimitate nahikoa izan dezan. Ildo horretan, demokrazia zuzenaren mekanismoak – kontsultak eta erreferendumak – denboran luzatutako prozesu batean uztartu beharko liriateke, ordezkaritza-prozesuak eta partaidetza-prozesuak modu orekatuan antolatuz, bat-bateko erabaki plebisitarioak saihesteko.

60bis. [Erreferendum motak] Erabaki-prozesu baten parte izan litezkeen zuzeneko demokrazia-mekanismoak herritarren ekimenekoak nahiz erakunde-ekimenekoak izan daitezke, eta hainbat aukera har ditzakete: lotesleak ez diren herri-kontsultak, berresteko arau-erreferendumak, erabakitze aukera anitzak eskaintzeko dituztenak edota denboran bata bestearen atzetik egindakoak baldin eta alde zuzetik zehaztutako aldea lortzen ez bada erabakitze aukeren artean.

61. [Aldeen arteko berdintasuna] Erabaki-prozesuak bermatu behar du estatuaz azpiko erkidegoaren subiranotasun-estatutuari buruzko aukera guztiak berdintasunean oinarrituz lehiatuko direla, Veneziako Batzordeak²⁰ eta Europako Kontseiluaren Parlamentu Biltzarrak²¹ erreferendumen gainean dagoeneko gomendatutakoaren haritik.

²⁰ CDL-AD (2007) 008rev-e

Erreferendumei buruzko jardunbide egokien kodea, Hauteskunde Demokratikoen Kontseiluak 19. bileran —Venezia, 2006ko abenduaren 16a— eta Veneziako Batzordeak 70. osoko bilkuran —Venezia, 2007ko martxoaren 16a eta 17a— onartua. Veneziako Batzordeak, 2020ko urriaren 8an, erreferendumei buruzko bere jarrera berrikusi eta eguneratu du, CDL-AD (2020) 031 "Erreferendumak gauzatzeari buruzko jarraibide berrikusiak" dokumentuaren bidez.

²¹ CDL-AD (2007) 008rev-e

Erreferendumei buruzko jardunbide egokien kodea, Hauteskunde Demokratikoen Kontseiluak 19. bileran —Venezia, 2006ko abenduaren 16a— eta Veneziako Batzordeak 70. osoko bilkuran —Venezia, 2007ko martxoaren 16a eta 17a— onartua. Veneziako Batzordeak, 2020ko urriaren 8an, erreferendumei buruzko bere jarrera berrikusi eta eguneratu du, CDL-AD (2020) 031 "Erreferendumak gauzatzeari buruzko jarraibide berrikusiak" dokumentuaren bidez.

5. LEGITIMITATE-BALDINTZAK ETA BERMEAK ESTATUS BERRIAREN EZARPENEAN

69. [Lankidetzarako borondatea] Estatuko gobernuaren eta estatuaz azpiko erkidegoaren artean lankidetzaharremanak izateko aurretiazko eta berariazko borondatea funtsezkoa da subiranotasunaren lurralde-gatazkak demokratikoki kudeatu ahal izateko, bereziki, estatuaz azpiko erkidegoa banatzen bada eta estatu independente berri bat sortzen bada.

70. [Lankidetzeta eta fede ona] Hitzartutako prozedurari jarraikiz erabakia hartu ostean, estatuaz azpiko erkidegoa txertatuta dagoen estatu subiranoak onartu egin beharko luke herritarren gehiengoaren erabakia, eta fede onez jardun beharko luke emaitza ezartzen.

71. [Ez betetzearen ondorioak] Estatuak fede onez jarduten ez badu edo estatuaz azpiko erkidegoarekin hitzartutako arauak (edo Europako erakundeetatik sustatutako subiranotasunaren lurralde-gatazkak konpontzeko Jardunbide Egokien Kode baten bidez ezartzen direnak) betetzen ez baditu, Europako erakundeok alde bakarreko independentzia-adierazpenak hartu beharko lituzkete aintzat, horien legitimitate demokratikoa egiaztatu ostean.

6. JARDUNBIDE EGOKIEN AURREKARIAK

72. [Arestiko adibide praktikoak] Nahiz eta aipatutako baldintzak oinarritzen diren, batez ere, demokraziaren, legezketasunaren eta gutxiengoaren errespetuaren printzipioak eta funtsezko eskubideak garatzean, badira halako gatazkak egoki konpondu dituzten arestiko adibide praktiko batzuk. Aurrekari horiek lagungarriak izan daitezke jardunbide egokien nazioarteko estandar bat taxutzeko. Testuinguru politikoak askotarikoak badira ere, horietatik atera daitezkeen gogoeta batzuek sendotu egiten dute aurrez azaldu ditugun baldintzen logika.

73. [Konstituzioaren irakurketa irekia] Quebecen eta Kanadaren artean sortutako subiranotasunaren lurralde-gatazkak kudeaketa-esparru egokia aurkitu du printzipio inplizitu edo esplizituetan oinarrituz —demokrazia, federalismoa, konstituzionalismoa, legezketasuna eta gutxiengoekiko errespetua— konstituzioari egindako irakurketa ireki batean.

74. [Estatu barruko legezketasunean oinarritutako erreferenduma] Quebecen eta Eskozian posible izan da estatuaz azpiko eremuaren borondatea erreferendum bidez zehaztea. Erreferendum horrek, baina, ez ditu bete deskolonizazio-prozesuei buruzko nazioarteko legeak, baizik eta borondate politikoan eta esparru konstituzionalaren interpretazio ireki batean oinarritu da. Ipar Irlandan ere bide bera erabiltzea dago aurreikusita. Groenlandiako autogobernu-estatuaren erreforman (2009koan) ere jasota dago autodeterminazio-erreferenduma egiteko aukera.

75. [Konstituzioan aurrez ezarrita dauden baldintzak eta arauak] Montenegroko independentziari buruzko erreferendumean ere aurrez ezarrita zeuden erreferendumerako arauak, konstituzioak berak jasotzen baitzuen aukera hori.

76. [Gobernuen arteko negoziazioak] Erreferendumaren baldintzak (data, galdera argia, errolda, gutxieneko eta gehienezko partaidetzak eta beste arau batzuk) estatuko eta estatuaz azpiko gobernuetako ordezkariak negoziatu zituzten Eskoziaren kasuan, eta Kanadako Auzitegi Gorenean ere jaso zen. Bi kasu horiek Europako Kontseiluaren erreferendumei buruzko Jardunbide Egokien Kodean ezarritako esparru orokorraren barruan sar daitezke.

IV. EUROPAKO ERAKUNDEEN (EE) ESKU-HARTZEA

1. EUROPAREN ESKU-HARTZEAREN DIMENTSIO JURIDIKO-POLITIKOA SUBIRANOTASUNAREN LURRALDE-GATAZKETAN

1. Sarrera

77. [Europako Erakundeen oinarri juridikoa esku hartzeko] Europako estatuen barnean subiranotasunaren inguruan sortzen diren lurralde-gatazkak konpontzeko printzipioak arautzea edo ezartzea izaera eta funtzionamendu desberdineko nazioarteko hiru erakunderi legokie: Europar Batasuna (EB), Europako Kontseilua (EK) eta Europako Segurtasun eta Lankidetzako Erakundea (ESLE)²².

78. [Zuzenean eta zeharka esku hartzeko legezko aukera] Aipatutako erakunde bakoitzak esku hartzeko duen legezko aukera edo aukera politikoa horietako bakoitzaren konfigurazio funtzional eta instituzionalaren arabera da. Alde horretatik, esku hartzeko bi eredu nagusi bereiz daitezke. Batetik, gatazka jakin batean zuzenean esku hartzea, konponbide-prozesuan aktiboki parte hartuz. Bestalde, zeharkako esku-hartzea, gatazka horren testuinguruko elementuetan proiektatuko litzatekeena, gatazka konpontzen laguntzearen.

79. [Europako Erakunde zeharkako esku-hartzea] Hiru erakunde horiek ez dute oinarritzko eskumenik beren estatu kideen barruan subiranotasunaren inguruan sortzen diren lurralde-gatazketan zuzenean esku hartzeko, baina hainbat jarduera egin ditzakete horri dagokionez, baita gatazka horiek oro har konpontzeko jarraibideak edo jardueraprintzipioak arautzea edo onartzea ere

²² Europako erakunde politikoez ari gara hemen, ez erakuunde juridikoz (Giza Eskubideen Europako Auzitegia, Europar Batasuneko Justizia Auzitegia)

2. Europako erakundeen esku hartzeko oinarri juridikoa

A) *Europar Batasuna (EB)*

80. [Eskumen-oinarria] EBko zuzenbideak ez du inolako araurik bere erakundeek auzi hauetan esku hartzeko aukera mugatzen duenik. Aitzitik, EBk dituen eskumen inplizitu eta jarduketa-aukera batzuk garrantzitsuak izan daitezke subiranotasunaren lurralde-gatazken gainean esku hartzeko. Eskumen edo aukera horiek Batasunaren helburu, balio eta printzipioei (eratze-tratatueta zehaztutakoak) lotuta daude, edo beraren intereseko gaiak izateari.

81. [Eskumen esplizituetatik harago] EBko erakunde batzuek jarduteko aukera handiak dituzte, eta beren eskumenak (zentzu hertsian ulertuta) gaindi ditzakete. Horrela, bada, Kontseilu Europarra, politika bultzatzeko erakundea den aldetik, Batasunerako garrantzitsuak diren gaiak lantzeko foroa da. Baita Europako Parlamentua ere, ordezkaritza-izaera duenez, legimititatea baitu (zentzu zabalean) EBri esleitutako eskumenen zirkulu zorrotzetik harago ere jarduteko. Bi erakundeok ahalmena dute Batasunarentzat, bertako herritarrentzat edo estatu kideentzat interes handikoak diren gaiez eztabaidatu eta iritzia emateko, batetik, beren izaerak horrela jokatea ahalbidetzen duelako eta, bestetik, Batasunaren Tratatuak berak 3 eta 13.1 artikuluetan EBren helburuei izaera orokor eta irekia ematen dielako.

82. [Europako herriak] EBk «Europako herrien kultura- eta tradizio-aniztasuna (Europar Batasuneko Oinarrizko Eskubideen Gutuna) onartzen du eta, hori dela eta, konpromisoa hartu du “Europako herriak” errespetatzeko eta horien garapena sustatu eta ongizatea babesteko» (EBT, 3. artikulua). Gainera, aitortu du «eratzen ari den batasunean Europako herriek gero eta lotura estuagoa dutela elkarren artean, eta herritarrengandik ahalik eta gertuen hartu behar direla erabakiak, subsidiarotasun-printzipioari jarraikiz» (EBT, 1. artikulua). Printzipio hori irekitasunez, dinamikotasunez eta malgutasunez interpretatzen da.

83. [Bakearen sustapena] Bakea sustatzea da Europar Batasunaren fundazioko helburuetako bat. Europaren historian zehar, subiranotasunaren lurralde-gatazka ugari egon dira, eta hain gora iritsi dira ezen bakea (pertsonek aurkako indarkeria fisikorik eza) arriskutan jarri duten. Indarkeriaren adierarik hedatuenean, errepresio, jazarpen ideologiko, diskriminazio edo autoritate-abusu bihurtzen dira gatazka horiek. Gatazkak konpontzeko bide ordenaturik ez dagoenean, polarizazioa, konfrontazioa eta gizarte-haustura agertzen dira, eta, ondorioz, ezegonkortasuna handitzen da eta, batzuetan, gatazkaren indarkeria-agerraldiak azaldu. Subiranotasunaren lurralde-gatazkak demokratikoki konpontzeko jardunbide egokien oinarriek helburu argia dute: EBk bere erakundeetarako ezartzen duen bakea sustatzea.

84. [Ez menderatzea] Ez menderatzearen printzipioa ere ezartzen dute EBren tratatuek. Subiranotasunaren lurralde-gatazkak konpontzeko oinarriek bi zeregin bete ditzakete

Subiranotasunaren lurralde-gatazkak, Jardunbide egokien kodea – Txostena – Euskarazko bertsioa –
2021-02.01

helburu horretan. Zentzu proaktiboan, indarreko lurralde-subiranotasunen *status quo*arekin ados ez daudela adierazi nahi duten europarrei bide ordenatu bat eskaintzen die, askatasun osoz egiterik izan dezaten. Zentzu errektiboan, berriz, oinarri horiek Europaren ordenamenduan ezartzearen ondorioz, mugatu egiten da gatazkak sortzeko eta handitzeko aukera.

85. [Lankidetzeta eta esparru unitarioa] EBTaren 4. artikuluan, lankidetzeta zintzoaren nozioa eta tratatuen ondoriozko obligazioak betetzearen inguruak ezartzen dira, biak ala biak elkar aintzatesteari eta inklusio demokratikoari lotutako kontuak. Lankidetzeta leialaren printzipioaren arabera, estatu kideak behartuta daude Batasunari bere misioak betetzen laguntzera eta haren helburuak arriskutan jar ditzakeen neurririk ez hartzera. Printzipioak azpimarratzen duenez, EBko erakunde guztien ardura da estatu kideei laguntza ematea, zuzenbidezko estatua errespetatzen dela bermatzeko. Ildo horretatik, subiranotasunaren lurralde-gatazken gaineko oinarri partekatu batzuek interdependentsia-testuinguru batean kokatzen ditu gatazka hauek, eta testuinguru horrek gaintitu egiten ditu, ezinbestean, gatazka zuzenean eragiten dion estatuaren mugak.

86. [EBren balioak] Demokrazia, zuzenbidezko estatua eta oinarritzko eskubideak errespetatzea —gutxiengoetako pertsonen eskubideak barne hartuta— dira Batasunaren funtsezko balioak, eta bere erakunde-sistema osoak sustatu behar ditu. Balio horiek sustatu eta garatzera bideratutako EBren jarduketa guztiak lagungarriak izango dira estatu kideen barruan behar den testuingurua sortu edo hobetzeko subiranotasunaren lurralde-gatazkak funtsezko balio eta printzipio horien arabera konpon daitezten. EBren oinarritzko balio eta printzipio horiek dira, subsidiariorotasun-printzipioa eta EBko herritar guztiei aintzatesten zaien demokratikoki parte hartzeko eskubideekin batera, oinarritzen dutenak Europako esparruan subiranotasunaren lurralde-gatazkak demokratikoki konpontzearen EBk oinarri batzuk lantzea eta onartzea.

87. [Europako herritarren eskubideak babestea eta bermatzea] Europako erakundearen egitekoa da Europako herritarrei bitartekoak eskaintzea, beren interesak, ongizatea eta eskubideak behar bezala adierazteko eta, dagokionean, gauzatzeko. Estatu kide bati (edo hainbati) eragiten di(o/e)n subiranotasunaren lurralde-gatazka batean murgilduta dauden herritar europarraren zilegizko itxaropena izan beharko luke, Europar Batasunaren aldetik printzipio hori betetzen dela bermatze aldera beharrezko neurriak hartuko dituela, *ever closer union of citizens* baten *ethos* aspirazionalan sakonduz, izan ere, EBko neurri horiek Europako herritarren arteko aldeak gaintitzen eta kudeatzen laguntzen baititu.

88. [Kalitate demokratikoagatiko kezka] EBko erakundeak (Europako Parlamentua, funtsean) gero eta kezkatuago daude estatu kideek Europako balioak urratzen dituztelako eta demokraziaren kalitatea (eta, horrekin batera, zuzenbidezko estatua) narriatzen ari delako. Partekatutako balioa da zuzenbidezko estatua, eta funtsezko

Subiranotasunaren lurralde-gatazkak, Jardunbide egokien kodea – Txostena – Euskarazko bertsioa –
2021-02.01

printzipio hauek ditu: legezketasuna, segurtasun juridikoa, legearen aurreko berdintasuna, botereen banaketa, arbitrariotasunaren interdikzioa, ustelkeriaren ondoriozko zigorrak eta epaitegi independenteen benetako babes judiziala. Ildo horretatik, zuzenbidezko estatuaren tresna-multzoa sendotzeko moduak bilatu ditu Europako Batzordeak, eta esan du asmoa duela estatu kideetan zuzenbidezko estatua babestearekin lotutako gertaerei jarraipen sakonagoa egiteko, aldian-aldiko berrikuspen-zikloen bidez.

B) Europako Kontseilua (EK)

89. [Europako Kontseiluaren printzipioak] Europako Kontseiluak, estatuaren arteko lankidetzarako erakundea den aldetik, eragin-ahalmen politiko handia du kontinente osoan. Printzipio hauek dira haren jardunaren funtsa: batetik, bakea sendotzea, justizia eta nazioarteko lankidetzaren oinarri hartuta, eta, bestetik, bat egitea «balio espiritual eta moralekin, bertako herrien ondarea eta norbanakoaren benetako askatasun-iturria baitira, askatasun politikoarekin eta zuzenbidearen inperioarekin, printzipio horietan funtsatzen da eta benetako demokrazia».

90. [Interes komuneko gaia gutxiengo nazionalen babesean] Kontseiluak sarritan jorratu ditu Europako gutxiengo nazionalen eskubideen ingurukoak, eta gai horren inguruko tratatuak sinatu ditu, bermatzeko estatuak errespetatu egiten dituztela gutxiengo nazionalen pertsonen giza eskubide zibil, politiko eta kulturalak. Eskubide politiko kolektiboak ere landu ditu Kontseiluak, bere Parlamentu Biltzarrak bereziki.

91. [Gutxiengo nazionalen dimentsio politikoa] Europako Kontseiluaren arabera, lurralde-batasunaren eta -osotasunaren printzipioa errespetatuz eta aniztasun kulturalaren printzipioari kalterik egin gabe konpon daitezke halako gatazkak; baina, bakearekin eta indarkeriari aurrea hartzearekin konprometitutako Europako kultura demokratikoaren barruan beti, horiek funtsezkoak baitira giza eskubideak, demokrazia eta zuzenbidezko estatua sustatzeko²³. Zehazki, Europako Kontseiluak lurralde-autonomiaren alde egin du apustu, tresna aproposa delakoan lurralde-batasuna kultura-aniztasunarekin uztartzeko²⁴, eta autodeterminazio-eskubidea zehazteko, beste irtenbide batzuk baztertu gabe²⁵.

²³ Report Political Affairs Committee (3 June 2003), “Positive experiences of autonomous regions as a source of inspiration for conflict resolution in Europe”, Rapporteur: Mr Gross, Switzerland, Socialist Group.

²⁴ “Positive experiences of autonomous regions as a source of inspiration for conflict resolution in Europe”: Parlamentu Biltzarraren 1134 Ebazpena (2003ko ekainaren 24an hartua) eta Parlamentu Biltzarraren 1609 Gomendioa (2003ko ekainaren 24koa).

²⁵ “National sovereignty and statehood in contemporary international law: the need for clarification”, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Rapporteur: Ms Marina SCHUSTER, Germany, Alliance of Liberals and Democrats for Europe (12689 dokumentua, 2011ko uztailaren 12koa). Resolución 1832 (2011), de 4 de octubre de 2011, “National sovereignty and statehood in contemporary international law: the need for clarification”

Subiranotasunaren lurralde-gatazkak, Jardunbide egokien kodea – Txostena – Euskarazko bertsioa –
2021-02.01

92. [Independentzia- eta sezesio-prozesuetarako Europako printzipioak] Europako Kontseiluak subiranotasunaren lurralde-gatazken hainbat alderdi eztabaidatu ditu, Europako kontinentean indarrean daudenetako batzuetan oinarrituta²⁶. Beti nabarmendu izan du subiranotasunaren eta sezesioaren alorretako arazoak konpontzeko beharrezkoa dela elkarrizketa baketsu eta demokratiko bat, zuzenbidezko estatua eta giza eskubideak errespetatuko dituen.

93. [Esku hartzeko ahalmena] Europako Kontseiluak eginkizun garrantzitsua du; izan ere, Kontseiluak berak oinarritzat dituen balio eta printzipioetan euskarritutako irizpideak zehaztu ditzake subiranotasunaren lurralde-gatazkak konpontzeko, hala nola funtsezko eskubideen errespetua, demokrazia eta zuzenbidezko estatua. Horretarako, hainbat ekimen erabil ditzake. Are gehiago, Europako Kontseiluak lehen mailako rola bete dezake halako gatazken konponbide demokratikoan, aipatu ditugun Europako balioak baliatzea gomendatuz, eta balio horiek gatazka hauei propio egokitutako jardunbide egokien kodean jasoz, estandar komun hori betetzeko gomendioa ezarriz.

93bis. [Jardunbide Egokien Kodea] Europako Kontseiluak lehen mailako zeregina izan dezake mota horretako gatazkak konpontzeko orduan, aipatutako Europako balioekin bat datorren Europako estandar komun bat betetzeko gomendio-sorta onartuz eta Jardunbide Egokien Kode batean jasoz, subiranotasunaren lurralde-gatazkak konpontzeko oinarri orokorrak zehazte aldera.

93hir. [Estatuz azpiko erkidegoari babes-estatutu berezi bat ematea bere estatus politikoa libreki erabakitzeko prozesuan zehar] Europako Kontseiluak bere Estatutuetan aurreikusten du (5. Art.²⁷) «Europako herrialde» bat “inguruabar berezietan” dagoen, «kide elkartu» gisa aitortzeko aukera dagoela. Babes estatus horrek Europako Kontseiluaren Batzarrean ordezkaturik egoteko eskubidea ematen dio herrialdeari, baina bozkatzeko eskubiderik gabe. Bada, estatutu partikular horrek ahalbidetuko luke “inguruabar berezietan” dagoen herrialde horri, bere estatus politikoa buruzko erabaki askeko prozesuak irauten duen bitartean, Europako Kontseiluaren Batzarrean parte hartzera. Parte hartze horren bidez hitza izango luke eta Europar Kontseiluak ikuskatu ahal izango luke argitasun arau gisa ezarritako oinarriak betetzen direla erabakitzeko prozesuan zehar. Babes berezi hori eskainiko lukeen estatutua garatzea Europar Kontseiluko eskumena da, eta bertan ezar zitezkeen subiranotasunaren lurralde-gatazkak onbideratzeko oinarriak, alde biek errespetatu beharko lituzketenak.

²⁶ Information report Destexhe Doc. 14390, 04 September 2017, “Towards a democratic approach to the issues of self-determination and secession” Information report, Committee on Legal Affairs and Human Rights; Rapporteur: Mr Alain DESTEXHE, Belgium, Alliance of Liberals and Democrats for Europe. Doc. 13895, 30 September 2015, Towards a democratic approach to the issues of governance in European multinational States, Motion for a resolution tabled by Mr Stefan SCHENNACH and other members of the Assembly.

²⁷ Europako Kontseiluaren Estatutua (001zk). Londresen 1949ko maiatzaren 5ean egina (“1978ko martxoaren 1eko 51/1978BOE”). Ikus 4. eta 5. Artikuluak.

C) Europako Segurtasun eta Lankidetzako Erakundea (ESLE)

94. [Esku hartzeko ikuspegia] Estatuaren arteko harremanen ikuspegitik hurbiltzen zaizkio ESLE subiranotasunaren lurralde-gatazkei; hain zuzen ere, aztertuz gatazkek arriskurik dakarren edo ekarriko balute estatuaren arteko harreman horien segurtasunerako edo egonkortasunerako. Hala ere, eragin politiko oso garrantzitsua du Europako bakearen, segurtasunaren eta demokraziaren kontuetan. Ondorioz, ESLEren esku-hartzeak berebiziko garrantzia du, gatazkak bide baketsuak erabiliz konponduko direla bermatzeko eta gatazkak saihestuko dituen konfiantza- eta segurtasun-giroa sustatzeko.

95. [Autodeterminazio-eskubidearen estatuartekotasuna] Herrien autodeterminazio-eskubidea estatu kideen arteko harremanetarako funtsezko printzipioetako bat dela dago jasota Helsinkiko Azken Aktan.

96. [Gutxiengo nazionalen tratamendua] ESLE arduratu izan da gutxiengo nazionalen aferaz, batez ere kide diren hainbat estatutan daudenean edo beraientzat erreferentziazko estatu batek duenaz. Gutxiengo nazionalen eskubideak bermatzen ahalegintzen da ESLE, batetik haien nortasunari atxikitako funtsezko eskubide kulturalak aitortuz eta, bestetik, gutxiengo nazional bateko kide izateagatiko eskubide indibidual eta politikoak diskriminatzea galaraziz.

97. [Esku hartzeko mekanismoak] ESLEk Gutxiengo Nazionalentzako Goi Komisarioa du 1992az geroztik. Helburu argia du: gutxiengo nazionalen inguruan gertatzen diren tentsioak arintzea eta baretzea, eta Erakundea ohartaraztea gerta litezkeen gatazkak saihesteko neurriak har ditzan. Etnia ugariako sozietateen bizikidetzaren bermatzea da funtsezko xedea, eta inklusiboagoak eta egonkorragoak bihurtzea. Nabarmentzekoak dira goi-komisarioak urte hauetan eman dituen gomendioak; gai ugari ukitu ditu: hezkuntza, hizkuntza, parte-hartze politikoa, mugaz haraindiko lankidetzaren, polizia eta segurtasuna, estatu arteko harremanak, gizarte-integrazioa eta justiziarako irismena.

2. EUROPAK SUBIRANOTASUNAREN LURRALDE-GATAZKETAN ESKU HARTZEAREN DIMENTSIO PRAGMATIKOA: ESKU HARTZEAREN ARRAZOIAK ETA EGOKIERAK

98. [Kontuan hartu beharreko alderdiak] Estatuaz azpiko erkidegoen asmo politikoak legitimitzat jotzeko bete beharko lituzketen baldintzak jorratu izan dira subiranotasunaren lurralde-gatazkei buruzko eztabaidetan. Testuinguru demokratiko finkatuetan, borondate demokratikoa beharrezkoa eta nahikoa izan beharko litzateke konponbide demokratikorako bidea bilatzeko. Dena delarik ere, kasu askotan, gogoeta praktikoei eta botere-kontuei baldintzatzen dute, *de facto*, asmo hori mamitzeko prozesua. Ikuspegi horretatik, esku hartzeko arrazoiak ere aipa daitezke, bai eta hainbat egokiera ere, EEak garatzen ari diren une honetan.

99. [Europa, eredu] Subiranotasunaren lurralde-gatazkak demokratikoki konpontzeko oinarrien garrantzia nabarmentzen duen alderdi arau-emaile bat da Europako demokrazia-eredua oinarritzen duen eratze-balioetan aurrera egiten laguntzeko eredu edo planteamenduak eskaintzen dituela. Halako subiranotasunaren lurralde-gatazkak onbideratzeko oinarriak izateak (forma desberdinak har ditzatekeenak, hala nola, praktika onen kodea, argitasun-araua, ...) erraztu egiten du pareko gatazkak dituzten munduko beste eremu batzuekiko elkarrizketa, ikaskuntza partekatua eta Europaren kanporako proiektzioa. Gainera, bat egiten du Europako Batzordeak *blueprints* direlakoak eraikitzeko duen asmoarekin.

100. [Erantzun argi eta komun baten beharra, Eskoziarren aurrekaria eta gero] Zenbait gertaerek, Eskozian 2014an egin zen independentziaren inguruko erreferendumak adibidez, erakusten dutenez, Europako erakundeek ez dute ibilbide-orri edota prozedura argirik halako gatazkak aztertu eta horien inguruan iritzia emateko. Ondorioz, handitu egiten da halako gatazketan murgilduta dauden pertsona fisiko eta juridikoen zalantza-egoerak eta segurtasun eza. Brexitaren ostean Eskoziak bizi duen egoeraren aurrean, eta beste erreferendum bat egiteko aukera erreala izanik, gertagarria da Eskozia independente izatea eta Europako demokrazia osatzen duten erakundeei beren parte izateko eskaera egitera iristea. Halako egoera baten aurrean, Europako erakundeek subiranotasunaren lurralde-gatazkak onbideratzeko oinarri multzo bat izan beharko lukete, eragileei jardun-eremu argi bat eskaintzeko.

101. [Demokrazia Europan eta horren gizarte-legitimazioa] Subiranotasunaren lurralde-gatazkak onbideratzeko oinarri hauek bat datoz Europak demokrazian sakontzeko duen asmo honekin: gainditu beharra dago 2008ko krisialditik gero eta handiagoak diren politikarekiko gaitzespena eta Europar Batasunarekiko eszeptizismoa. Subiranotasunaren lurralde-gatazkek ez diote nahitaez horietako patroï bati erantzun behar. Dena den, gatazkon hazkundearen edo enkistamenduaren ondorioz gerta liteke ukitutako herritarrek gero eta atxikimendu txikiagoa izatea politikarekin, oro har, eta, esku hartu ezean, Europako politikarekin, zehazki.

102. [Joera antidemokratikoak saihestea] Subiranotasunaren lurralde-gatazkak sortzen direnean, batzuetan gora egiten dute aukera populista baztertzailleek eta irrika antidemokratikoek. Gatazka bat handitu edo enkistatu egiten denean eta berori konpontzeko bide demokratikorik ez dagoenean, sistema politikoa desegonkortu egin ohi da, eta zaildu egiten da, kalitatezko eztabaida publikoa ez ezik, sistema politikoaren beraren *delivery* gaitasuna ere. Agertoki horretan, indartu egin daitezke aukera politiko antidemokratikoak, eta, beraz, oinarri hauek are beharrezkoagoak bihurtzen dira.

Subiranotasunaren lurralde-gatazkak, Jardunbide egokien kodea – Txostena – Euskarazko bertsioa –
2021-02.01

103. [Bultzada konstituzionala] Europar Batasuna beste *une konstituzionala*²⁸⁵ batean egon liteke, eta bere esparru instituzionalaren zutabe juridiko-politikoak eraldatzeko aukera azter dezake berriro. Eztabaida horretan, jardunbide egokien halako oinarri batzuk onartuta egonez gero, murriztu egin daiteke gatazka-esparrua, eta beharrezko den elkarrizketa demokratikoa ahalbidetu, Europaren eraikuntza- edo integrazio-prozesuan sakontzen lagunduz.

104. [Subiranotasun transnazonala EBn] Oinarri hauek, EBn egon litekeen blokeo estatalista gainditzen laguntzeaz gain, subiranotasun transnazonaleko esparru bat eskaintzen du, Batasunaren ikuspegi federalean sakonduz. Eraikitze bidean dagoen EBren proiektu politikoari mesede egiten diote oinarri hauek; izan ere, subiranotasunari buruzko eztabaidak desdramatizatu eta erlatibizatzeaz gain, zenbait gatazka konpontzeko bide ordenatu eta demokratikoa eskaintzen du, eta, horrekin batera, subiranotasunaren ikuspen horizontal, kooperatibo eta pluralistagoak ahalbidetzen ditu.

105. [Argitasuna] Europako eragileek halako gatazketan nola jardun behar duten eta arazoizko aukerak zein diren argi eta garbi zehazten laguntzen dute oinarri hauek. Horri esker, gatazken arlo moralak azaleratzen dira, eta ahalbidetzen da aniztasuna borroka edo baztertze moduan ez adieraztea, eta era berean, Europako sistema politikoaren beraren egonkortasuna sendotzea. Hori dela eta, oinarri hauek bide ordenatu bat eskaintzen dute, bi alderdi uztartuz: subjektu politikoaren aniztasunaren aitortza eta printzipio demokratikoarekiko eta zuzenbidezko estatuarekiko errespetua. Horrela, egonkortasuna ematen zaie esparru europarrari eta horren barne- zabalkunderako prozesuari —Europako balioekin bat etorri—.

106. [Europar kohesioa eta lurralde-gaitasuna] Oinarri hauen bidez ekidin nahi da, halaber, barruko logikek akordio komunitarioak oztopatzea edo eragozte, eta gatazka globalak konpontzeko lurralde-gaitasunen aktibazioa zailtzea. Halako gatazken kopurua eta indarra murriztu nahi ditu dokumentuak; izan ere, txikitu egiten dute tartean dauden eragileek Europako erakundearen politika publikoetan aktiboki parte hartzeko ahalmena. Horrenbestez, oinarri hauei esker urritu egiten dira Europaren eremuan zenbait kontu zehatzek (hala nola subiranotasunaren lurralde-gatazkek) sortzen dituzten distortsioak, eta gobernantzarako maila demokratikoen ahalmenak indarberritu.

²⁸ [Council's position on the Conference on the Future of Europe, 24 June 2020:](https://www.consilium.europa.eu/media/44679/st09102-en20.pdf)
<https://www.consilium.europa.eu/media/44679/st09102-en20.pdf>